

INTERFRIESISCHER RAT
YNTERFRYSKE RIE

NL 17 september 2022, Symposium

De verbindende economie van de Frieslanden door de eeuwen heen

EN 17 September 2022, Symposium

The Connected Economy of the Frisian Lands Through the Ages

Inhoudsopgave

NL

5	Welkom in Dokkum!
6	Voorwoord
8	Moderator Oeds Westerhof stelt zich voor
10	Programma
14	Vrije Friezen en hun kapitaal: een historisch overzicht
16	De takomst fan de lânbou yn de Fryslannen
18	Energzy yn Fryslân: geotermijprojekt Boalsert
22	Hoe't weardefol toerisme en rekreaasje in nij fûnemint foar in leefbere regio wurde
26	Yn it ferline kinne jo net libje: skiednis, hjoeddeistige sitewaasje en foarûtsichten fan de ynterfryske kontakten
30	Wiere winst: brede wolfeart yn Fryslân
34	Titus Brandsma oan de widze fan de Fryske Akademy
38	Sponsors

Table of contents

EN

5	Welcome to Dokkum!
7	Preface
9	Moderator Oeds Westerhof introduces himself
12	Program
15	Free Frisians and their Various Forms of Capital: An overview
17	The Future of Agriculture in the Frisian Lands
20	Energy in Fryslân: geothermal project Bolsward
24	How Valuable Tourism and Recreation Become a New Foundation for a Viable Region
28	No One Can Live in the Past: History, Present and Prospects of inter-Frisian Contacts
32	True Profit: Broad Prosperity in Fryslân
36	Titus Brandsma at the Cradle of the Fryske Akademy
38	Sponsors

Johannes Kramer

NL

Welkom in Dokkum!

Wat mooi en goed dat het Interfries congres deze keer in Dokkum wordt gehouden. Een beroemde Friese stad met een lang en roemrijk verleden en met vroeger goede verbindingen met Ostfriesland; met name met Emden. Onze oude en diepe verbindingen met elkaar opnieuw begrijpen en beleven. Want Friesland en het Fries zijn is wat ons met elkaar bindt. Vaak staan we er versteld van hoeveel we aan elkaar verwant zijn. In Europa is het belangrijk dat we over de grenzen heen zoeken naar wat ons bindt. Ik kijk er daarom naar uit om u straks in Dokkum te ontmoeten.

EN

Welcome to Dokkum!

How nice and good it is that the Interfrisian congress is being held in Dokkum this time. A famous Frisian city with a long and glorious past and with a history of good connections with Ostfriesland; especially with Emden. Understanding and experiencing our old and deep connections with each other again. Because Friesland and being Frisian is what binds us together. We are often amazed at how much we are related to each other. In Europe, it is important that we look across borders for what unites us. I am therefore looking forward to meeting you in Dokkum soon.

Teun de Jong

Voorwoord

Namens de Fryske Rie heet ik iedereen welkom op het driejaarlijkse Interfriesse congres. Het congres is de afsluiting van het voorzitterschap van de Interfriesse Raad door de Fryske Rie; omdat dat wisselt over de drie secties (met Oost- en Noord Friesland), gebeurt dit eenmaal in de negen jaar.

Het thema van dit symposium, de verbindende economie, legt de nadruk op het feit dat een volk natuurlijk zich niet alleen druk kan maken over bijvoorbeeld taal en cultuur. Een levende gemeenschap moet ook economisch bestaansrecht hebben. De basis in het bestaan is dan ook hoe het eten wordt geproduceerd en welke energie gebruikt kan worden om het een en ander voor elkaar te krijgen.

Precies deze twee zaken zitten momenteel in een omslag naar een nieuwe toekomst. Veranderingen zijn er altijd geweest; voorheen bijvoorbeeld de turf uit de veenderijen en landbouw in 'kringloop' tussen stad en land. Ook het 'uitwisselingsmiddel geld' veranderde van 'knopen' naar goud en euro's tot nu de bitcoins. In alle Frieslanden speelt eenzelfde zoektocht. Ik wens iedereen dan ook veel inspiratie uit de lezingen en vernieuwde energie door de interfriesse contacten die op dit symposium gemaakt of aangehaald worden.

Preface

On behalf of the Fryske Rie, I would like to welcome everyone to the triennial Interfrisian congress. The congress is the conclusion of the presidency of the Interfrisian Council by the Fryske Rie; because of the fact that that circulates over the three sections (with East and North Friesland), this happens once every nine years.

The theme of this symposium, the connecting economy, emphasizes the fact that a people cannot, of course, only worry about language and culture, for example. A living community must also have an economic right to exist. The basis in existence is how the food is produced and what energy can be used to get things done.

Precisely these two things are currently in a transition to a new future. There have always been changes; formerly, for example, the peat from peat farms and agriculture in a 'cycle' between town and country. The "money exchange" also changed from "buttons" to gold and euros to now bitcoins. The same quest takes place in all Frieslands. I wish everyone a lot of inspiration from the lectures and renewed energy through the Interfrisian contacts that are being made or renewed at this symposium.

Moderator Oeds Westerhof stelt zich voor

Oeds Westerhof is dagvoorzitter/moderator van het congres. Hij werd geboren in Ryptsjerk en groeide op in Nijega. In Groningen studeerde hij cum laude af in de Nederlandse taal- en letterkunde, met als specialisatie communicatie. In 1997 werd hij directeur van Keunstwurk, Friese organisatie voor kunst en kunsteducatie in Leeuwarden. Een belangrijke mijlpaal in dat kader was de organisatie van het artistieke programma van de Friezenreünie Simmer 2000.

Vanaf 2003 werkt Oeds Westerhof als adviseur en interim-directeur. Van 2012 tot en met 2019 wijdde hij zich aan de organisatie van Leeuwarden-Fryslân 2018, culturele hoofdstad van Europa. Hij leidde de organisatie tijdens de competitie, legde de basis voor programma en organisatie en richtte zich daarna op de opbrengsten. Het event is zowel zakelijk als inhoudelijk zeer succesvol verlopen. Leeuwarden-Fryslân 2018 gaat de geschiedenis in als de meest participatieve culturele hoofdstad. Publicaties van zijn hand over de culturele hoofdstad verschenen in De Vrije Fries en in de uitgave Transforming Cities van Universitätsverlag Hildesheim, Duitsland.

Vanaf 2018 was Oeds Westerhof ook verbonden aan Hannover 2025, kandidaat culturele hoofdstad. In die periode richtte hij ook het adviseurscollectief Common

Ground Common Sense op. Samen met theatermaker Sjoerd Wagenaar richtte hij het kunstenaarsinitiatief Dutch Development Centre for Natural Arts op. Met D:DNA bereidt hij een manifestatie voor in de Estse stad Tartu, culturele hoofdstad van Europa in 2024. Recent heeft hij de opzet van de Landschapstriënnale 2023 afgerond, een manifestatie over het landschap langs de Waddenkust. Nu wijdt hij het grootste deel van zijn tijd aan het realiseren van een nationaal park in het midden van Friesland.

Vanaf het najaar van 2022 hoopt hij aan de slag te kunnen met de Friezenroute, een culturele avonturentocht van Esbjerg tot aan Amsterdam. Het Friezencongres in 2022 kan de start zijn van een eigentijdse verbeelding van de geschiedenis van de Friezen. Met een zichtbaarheid in musea en erfgoedcentra, in het landschap en online.

De samenwerking tussen Denemarken, Duitsland en Nederland krijgt vorm waar het gaat om de natuurlijke kwaliteit van het UNESCO werelderfgoed Waddenzee; het wordt daarom nu tijd dat ook de culturele verbinding – die van de gezamenlijke Friese geschiedenis – vorm krijgt.

Moderator Oeds Westerhof introduces himself

Oeds Westerhof is chairman/moderator of the conference. He was born in Ryptsjerk and grew up in Nijega. In Groningen he graduated cum laude in Dutch language and literature, specializing in communication. In 1997 he became director of Keunstwurk, a Frisian organization for art and art education in Leeuwarden. An important milestone in this regard was the organization of the artistic program of the Frisian Reunion Simmer 2000.

Since 2003, Oeds Westerhof has been working as a consultant and interim director. From 2012 to 2019 he devoted himself to the organization of Leeuwarden-Fryslân 2018, European Capital of Culture. He led the organization during the competition, laid the foundation for the program and the organization and then focused on the proceeds. The event was very successful in both business and content terms. Leeuwarden-Fryslân 2018 will go down in history as the most participatory cultural capital. His publications about the Capital of Culture appeared in De Vrije Fries and in the volume Transforming Cities of Universitätsverlag Hildesheim, Germany.

From 2018, Oeds Westerhof was also associated with Hannover 2025, candidate cultural capital. During that period, he founded the advisory collective Common

Ground Common Sense. Together with theater maker Sjoerd Wagenaar, he founded the artists' initiative Dutch Development Center for Natural Arts. With D:DNA he is preparing a manifestation in the Estonian city of Tartu, European capital of culture in 2024. He recently completed the design of the Landscape Triennale 2023, a manifestation about the landscape along the Wadden coast. Now he devotes most of his time to the realization of a national park in the middle of Friesland.

From the autumn of 2022 he hopes to be able to get started with the Frisian Route, a cultural adventure tour from Esbjerg to Amsterdam. The Frisian Congress in 2022 could be the start of a contemporary representation of the history of the Frisians. With visibility in museums and heritage centres, in the landscape and online. The

cooperation between Denmark, Germany and the Netherlands is taking shape when it comes to the natural quality of the UNESCO World Heritage Wadden Sea; it is therefore time for the cultural connection - that of the joint Frisian history - to take shape.

28^e Interfries Congres

15, 16, 17 September, Leeuwarden / Dokkum

Het Interfriesse kongres vindt deze keer plaats in samenwerking met de internationale

Conference on Frisian Humanities

frisianhumanities.frl

Foto: Rolf van der Tang - CC BY-SA 2.0 creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0

Symposium

De verbindende economie van de Frieslanden door de eeuwen heen

17 september 2022, De IJsherberg,
Harddraversdijk 1, 9101 XA Dokkum

Programma

- 10:00 **Inloop**, registratie deelnemers
- 10:30 **Opening** door de interim-voorzitter van de Fryske Rie, dagpresident Ynterfryske Rie, Teun de Jong
Opening door de burgemeester van de gemeente Noardeast-Fryslân, Johannes Kramer
- 11:00 **Vrije Friezen en hun kapitaal: een historisch overzicht**
 Nelleke IJssennagger en Han Nijdam, Fryske Akademy (FR)
- 11:30 **De toekomst van de landbouw in de Frieslanden**
 Pieter van der Valk, Universiteit Wageningen (FR)
- 12:00 **Industrie / energie: Geothermieproject Bolsward**
 Ynze Salverda (FR)
- 12:45 **Lunch**
- 14:15 **Hoe waardevol toerisme en recreatie een nieuwe fundering worden voor een leefbare regio** Martin Cossen, Merk Fryslân (NL)
- 14:45 **In het verleden kun je niet leven: verleden, heden en vooruitzichten van de interfriese kontakten**
 Otto Knottnerus (D)

- 15:15 **Ware winst: brede welvaart in Fryslân**
 Jacqueline Hofstede, Ynova, Taeke Tuinstra, NHL Stenden (NL)

15:45 **Afsluiting symposium**

Extra programma

- 16:00 **Theepauze** en aansluitend wandeling (ong. 15 min.) naar de Bonifatiuskapel
- 17:00 **Rondleiding** door de kapel, met aandacht voor pater Titus Brandsma, een van de medeoprichters van de Fryske Akademy. Daarna oecumenische meertalige kerkdienst in de Bonifatiuskapel, predikant: dominee Liuwe Westra
- 19:00 **Buffet** in De IJsherberg, daarna:

Avondprogramma met muziek

Tijd voor een nazit met de sprekers en andere aanwezigen, cultuur en ontspanning

28th Inter-Frisian Congress

15, 16, 17 September, Leeuwarden / Dokkum

This time, the Inter-Frisian Congress is being held in collaboration with the international Conference on Frisian Humanities

Conference on Frisian Humanities

frisianhumanities.frl

Foto: Rolf van der Tang - CC BY-SA 2.0 creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0

Symposium

The Connected Economy of the Frisian Lands Through the Ages

17 September 2022, De IJsherberg,
Harddraversdijk 1, 9101 XA Dokkum

Program

- 10:00 Doors open, **registration** of participants
- 10:30 **Opening words** by the interim chairman of the Fryske Rie, day president Ynterfryske Rie, Teun de Jong
Opening words by the mayor of the municipality of Noardeast-Fryslân, Johannes Kramer
- 11:00 **Free Frisians and their Various Forms of Capital: An overview**
 Nelleke IJssennagger and Han Nijdam, Fryske Akademy (FR)
- 11:30 **The Future of Agriculture in the Frisian Lands**
 Pieter van der Valk, Universiteit Wageningen (FR)
- 12:00 **Energy in Fryslân: geothermal project Bolsward**
 Ynze Salverda (FR)
- 12:45 **Lunch**
- 14:15 **How Valuable Tourism and Recreation Become a New Foundation for a Viable Region**
 Martin Cossen, Merk Fryslân (NL)
- 14:45 **No One Can Live in the Past: History, Present and Prospects of inter-Frisian Contacts**
 Otto Knottnerus (D)

- 15:15 **True Profit: Broad Prosperity in Fryslân**
 Jacqueline Hofstede, Ynova, Taeke Tuinstra, NHL Stenden (NL)

- 15:45 **Closing**

Extra program

- 16:00 **Tea break and walk** (approx. 15 min.) to the Boniface Chapel
- 17:00 **Guided tour** of the chapel, with a focus on Father Titus Brandsma, one of the co-founders of the Fryske Akademy. Afterwards, an ecumenical multilingual church service in the Boniface Chapel, pastor: Reverend Liuwe Westra
- 19:00 **Diner** (buffet) in De IJsherberg, after that:

Evening program with music

Time for a chat with the speakers and other attendees, culture and relaxation.

Vrije Friezen en hun kapitaal: een historisch overzicht

Nelleke IJssennagger
en Han Nijdam

Antropologie en sociologie onderscheiden verschillende vormen van kapitaal anders dan klassiek economisch kapitaal, zoals sociaal, cultureel en symbolisch kapitaal. In deze lezing zullen deze vormen worden onderzocht voor middeleeuws Friesland, beginnend in de vroege middeleeuwen en eindigend in de late middeleeuwen.

De vroegmiddeleeuwse Friezen waren naast veetelers en boeren ook handelaars die door heel Europa reisden en hun naam gaven aan de Noordzee (Mare Frisicum) en die samen met hun Angelsaksische burens (en verre verwanten) weer munten gingen slaan. Maar wat was er eerst: hun handel of hun culturele netwerken die hen in staat stelden om als gevolg daarvan handel te drijven? In dit opzicht kunnen reizen en connecties worden gezien als een vorm van sociaal kapitaal, dat kan worden weerspiegeld in tekstuele en materiële expressie, of zelfs in souvenirs. Ook de gedeelde (materiële) cultuur tussen de Friezen, Scandinaviërs en Angelsaksen kan worden gezien als een vorm van cultureel kapitaal.

Een van de interessante vragen is hoe de ene vorm van kapitaal kan worden omgezet in andere vormen. Een voorbeeld van de hoge middeleeuwen is te vinden in de Oudfriese boeteregisters en de rechtspraktijk van het betalen van kostbaarheden om verlies van belichaamde eer te compenseren. Een ander voorbeeld is hoe land kon worden omgezet in zilver en goud, en hoe vervreemdbaar of onvervreemdbaar de verschillende soorten kapitaal waren.

Personalia

Nelleke IJssennagger-van der Pluijm is sinds 2021 Directeur-Bestuurder met onderzoekstaak bij de Fryske Akademy. Daarvoor was ze Regionaal Curator Cornwall bij de National Trust in Engeland en Conservator Terpencultuur en Middeleeuwen bij het Fries Museum. In 2017 promoveerde ze op het proefschrift *Central because Liminal. Frisia in a Viking Age North Sea World* aan de Rijksuniversiteit Groningen. Ze is Fellow of the Society of Antiquities of London.

Han Nijdam is als onderzoeker verbonden aan de Fryske Akademy. Hij bestudeert het Oudfries, het Oudfriese recht en de Friese middeleeuwen vanuit een interdisciplinair perspectief. Onderzoeksthema's zijn onder andere: de waarde van een mensenleven en tekst- en handschrifttradities van het Oudfries.

NL

Free Frisians and their Various Forms of Capital: An overview

EN

Nelleke IJssennagger
and Han Nijdam

Antropology and Sociology distinguish several forms of capital other than classic economic capital, such as social, cultural and symbolic capital. In this paper, these forms will be explored for medieval Frisia, starting in the early and ending in the late middle ages.

The early medieval Frisians were traders who travelled far and wide and gave their name to the North Sea (Mare Frisicum) and who together with their Anglo-Saxon neighbours (and distant relatives) started minting coins again. But what came first: their trade or their cultural networks which enabled them to trade in the first place? In this respect, travelling and having connections can be seen as a form of social capital, which can be reflected in textual and material expression, or even in souvenirs. Also, the shared (material) culture between the Frisians, Scandinavians and Anglo-Saxons can be seen as a form of cultural capital.

One of the interesting questions then is how one form of capital can be transformed into other forms. One example of the high middle ages can be found in the Old Frisian compensation tariffs and the legal practice of paying valuables in order to compensate loss of embodied honour. Yet another case is how land could be transformed into silver and gold, and how alienable or inalienable the various types of capital were.

Biographies

Nelleke IJssennagger-van der Pluijm has been Managing-Director with a research task at the Fryske Akademy since March 2021. Before that she was Regional Curator in Cornwall at the National Trust in England and Curator of Mound Culture and Middle Ages at the Fries Museum. In 2017 she obtained her PhD with her thesis *Central because Liminal. Frisia in a Viking Age North Sea World* at the University of Groningen. She is a Fellow of the Society of Antiquities of London.

Han Nijdam is a researcher at the Fryske Akademy. He studies Old Frisian, Old Frisian law and the Frisian Middle Ages from an interdisciplinary perspective. Research themes include: the value of a human life and text and handwriting traditions of Old Frisian.

De toekomst van de landbouw in de Frieslanden

Pieter van der Valk

De urgentie om oplossingen te vinden in de landbouw wordt steeds groter. Stikstof, biodiversiteit, voedselproductie en gezondheid zijn geen losstaande problemen. De opgaves en uitdagingen gaan de gehele samenleving aan. De oplossing kunnen we dan ook alleen maar vinden in een bredere maatschappelijke context.

Landbouw is met betrekking tot veel opgaves misschien wel de kanarie in de mijn. Het is de eerste sector die de gevolgen ondervindt van klimaatverandering, grondstofschaarste, natuurbehoud en de vertaling naar ons economische systeem. Het afgelopen jaar heeft ons geleerd hoe kwetsbaar we zijn in Nederland wanneer het gaat om plotselinge onvoorziene ontwikkelingen die impact hebben op zekerheden, handel en veiligheid. We ervaren de spanning van het op de tocht staan van voedselzekerheid en de gevolgen van onze afhankelijkheid van fossiele brandstoffen en meststoffen.

Landbouw speelt in deze opgaves een cruciale rol. Wanneer we er integraal naar kijken kunnen we concluderen dat het in de kern gaat over het zuinig en zeer efficiënt omgaan met nutriënten en natuurlijke reststromen. Daarmee komen we in al onze kennis en al onze specifieke kunde terug met onze voeten op aarde. De bodem levert

de sleutel om tot integrale oplossingen te komen. De bodem is als enige in staat om waardevolle reststromen om te zetten in mineralen en deze ter beschikking te stellen aan een nieuwe grondstof, die groeit op basis van voeding, koolstofdioxide en zonlicht. Door op het niveau van de gehele samenleving natuurlijke kringlopen te sluiten worden verliezen beperkt, waardoor er minder kunstmatige mineralen en nutriënten aan het systeem hoeven worden toegevoegd.

Als we dit goed oplossen betekent het winst voor de samenleving en een unieke propositie voor de boeren. En ook een nieuw verbond tussen stad en platteland, waarbij de landbouw niet uitsluitend voedsel produceert, maar ook zorgt voor een optimale circulaire benutting van nutriënten. We hebben zeventig jaar gewerkt aan een landbouw die baanbrekend is geweest. Laten we dit de komende zeventig jaar weer gaan doen binnen een

integrale context. Juist voor Friesland ligt hier een uitgelezen kans. Een provincie met een stevige vertegenwoordiging van landbouw, wat een belangrijk deel uitmaakt van zijn economie, is het juist voor Friesland belangrijk deze propositie te claimen en te realiseren.

Personalia

Pieter van der Valk opereert in het dagelijks leven letterlijk op het snijvlak tussen onderzoek en de praktijk. Hij is programmamanager circulariteit Noord-Nederland bij Wageningen Livestock Research. Daarnaast heeft hij een melkveebedrijf in Ferwoude. Dit geeft hem een goed overzicht van de wetenschappelijke ontwikkelingen maar ook wat er voor nodig is om dit toepasbaar te maken voor de praktijk. Recent richtte Van der Valk de grondcoöperatie Rijkdom op, die boeren in staat stelt om extensievere landbouw te bedrijven, gecompenseerd door middel van het ecologisch opwaarderen van de grond.

The Future of Agriculture in the Frisian Lands

Pieter van der Valk

EN

The urgency to find solutions in agriculture is increasing. Nitrogen, biodiversity, food production and health are not isolated problems. The tasks and challenges concern society as a whole. We can therefore only find the solution in a broader social context.

With regard to many tasks, agriculture may well be the canary in the mine. It is the first sector to be affected by climate change, resource scarcity, nature conservation and the translation of all this into our economic system. The past year has taught us how vulnerable we are in the Netherlands when it comes to sudden unforeseen developments that have an impact on securities, trade and security. We experience the tension of being at risk for food security and the consequences of our dependence on fossil fuels and fertilizers.

Agriculture plays a crucial role in these tasks. When we look at it integrally, we can conclude that it is essentially about the economical and very efficient use of nutrients and natural residual flows. This brings us back to earth in all our knowledge and all our specific skills. The soil provides the key to arriving at integrated solutions.

The soil is the only one capable of converting valuable residual flows into minerals and making them available to a new raw material that grows on the basis of food, carbon dioxide and sunlight. By closing natural cycles at the level of society as a whole, losses are limited, so that fewer artificial minerals and nutrients need to be added to the system.

If we solve this properly, it means profit for society and a unique proposition for farmers. And also a new alliance between city and countryside, in which agriculture not only produces food, but also ensures optimal circular use of nutrients. We have spent seventy years working on an agriculture that has been groundbreaking. Let's do this again in an integrated context for the next seventy years. This is an excellent opportunity for Friesland in particular. For a province with a solid

representation of agriculture, which is an important part of its economy, it is important for Friesland to claim and realize this proposition.

Biography

Pieter van der Valk literally operates on the interface between research and practice in daily life. He is program manager for circularity in the Northern Netherlands at Wageningen Livestock Research. He also has a dairy farm in Ferwoude. This gives him a good overview of scientific developments, but also what it takes to make this applicable in practice. Recently Van der Valk founded the land cooperative Rijkdom, which enables farmers to practice more extensive agriculture, compensated by ecological upgrading of the land.

Energie in Fryslân: geothermieproject Bolsward

Ynze Salverda

Stichting Ontwikkeling Geothermie Friesland (STOGEF) is opgericht door bewoners en doet onderzoek naar de mogelijkheden om geothermie toe te passen voor verwarming van woningen in Friesland. Als eerste locatie is Bolsward uitgekozen en inmiddels loopt er een procedure voor de aanvraag van een vergunning bij het Ministerie van Economische Zaken.

Doel is om duurzame energie op te wekken voor burgers, door burgers. We onderzoeken de mogelijkheden van duurzame verwarming en stroomopwekking door middel van ultra-diepe aardwarmte. Hiermee willen we de enorme geothermische potentie van Friesland benutten. Dit levert warmte en stroom die ons helpen om van het gas af te komen en kan tevens gezien worden als een alternatief voor windmolens. Zo sparen we het landschap en de leefomgeving. Met aardwarmte voorzien we in een constante stroom van energie, óók als de zon niet schijnt en de wind niet waait. Dankzij de hoge temperatuur van de aardwarmtetoevoer is geothermie een geschikte oplossing voor zowel goed geïsoleerde als minder goed geïsoleerde woningen.

Op dit moment vinden er geothermieprojecten plaats waarbij de resultaten vaak tegenvallen en daardoor extra kosten ontstaan door meerwerk. Ook blijven er risico's van lekkages en komt er sediment naar boven dat afgevoerd moet worden. We zijn ervan overtuigd dat er aan innovatie nog veel te winnen valt en hebben gesprekken met mogelijke partners om nieuwe technieken toe te passen. Wij gaan een consortium samenstellen waarbij op een verfrissende manier zal worden gekeken naar de uitvoering. Veiligheid staat natuurlijk voorop □ voor STOGEF is het uitermate belangrijk het welzijn van de leefomgeving in brede zin te bevorderen, waarbij de aantasting van ondergrond, omgeving, landschap en lucht zo beperkt mogelijk blijft. Voor ons is het veiligheidsaspect dus een onderdeel van de innovatie.

STOGEF handelt in het algemeen belang. Het is een burgerinitiatief dat burgers en bedrijven in de omgeving in de gelegenheid wil stellen gebruik te maken van een duurzame bron van energie voor de levering van collectieve warmte, elektriciteit en mogelijk de productie van duurzame gassen. De kennis die de stichting opdoet deelt zij met andere initiatieven en regio's. Het is het uitdrukkelijk doel van STOGEF om zeggenschap van de omgeving over de bron te organiseren en waar mogelijk lokaal eigenaarschap te vestigen zodat een eerlijke en transparante prijs voor burgers en bedrijven gewaarborgd blijft.

STOGEF geeft middels de samenwerking met de gemeente Súdwest-Fryslân invulling aan het raadsbesluit waarin zelfbeschikking over de energievoorziening als voorwaardelijk wordt gezien voor een eerlijke en snelle

energietransitie. De gemeente Súdwest-Fryslân draagt bij door het onderzoek te financieren en als regisseur warmtetransitie de relatie met andere grootschalige infrastructuurprojecten te faciliteren.

Zoals al gezegd, project Bolsward is de eerste stap. STOGEF wil de kennis en ervaring bij Bolsward opgedaan, gebruiken om op meer plaatsen energie op te wekken door middel van Geothermie. Deze vorm van energievoorziening moet in publieke handen komen want Friesland wordt, net als Groningen in het verleden, als wingewest gebruikt en dat moet stoppen. Enorme rendementen en subsidiestromen vloeien uit Friesland terwijl het landschap en woonomgeving vaak behoorlijk negatief wordt beïnvloed.

Ons IJsselmeer (Natura 2000 gebied) staat nu vol met 89 enorme turbines maar wat levert dit de bevolking op? Zo zijn er verschillende voorbeelden waarbij Friesland projecten, soms zelfs gedwongen door de landelijke overheid, faciliteert maar de rendementen wegvloeien. RWE heeft kortgeleden ook al aangegeven een windpark te willen bouwen aan de Friese kust. We zullen het heft in eigen hand moeten nemen.

We hebben gemerkt dat er enorm veel kennis is in Friesland. Als we dat zouden kunnen mobiliseren en bundelen dan zijn de mogelijkheden oneindig. Zo is STOGEF ook ontstaan en velen hadden niet verwacht dat we zouden komen waar we nu staan.

Personalia

Als lid van het bestuur van STOGEF is Ynze Salverda verantwoordelijk voor de technische realisatie van het project. Hij heeft een arbeidsverleden bij een groot servicebedrijf in de olie- en gaswereld.

Energy in Fryslân: geothermal project Bolsward

Ynze Salverda

Stichting Ontwikkeling Geothermie Friesland (STOGEF) was founded by residents and conducts research into the possibilities of applying geothermal energy for heating homes in Friesland. Bolsward was chosen as the first location and a procedure for applying for a permit is now underway at the Ministry of Economic Affairs.

The aim is to generate sustainable energy for citizens, by citizens. We are investigating the possibilities of sustainable heating and power generation by means of ultra-deep geothermal heat. With this we want to use the enormous geothermal potential of Friesland. This provides heat and power that help us get rid of the gas and can also be seen as an alternative to wind turbines. In this way we save the landscape and the living environment. With geothermal energy we provide a constant flow of energy, even when the sun is not shining and the wind is not blowing. Thanks to the high temperature of the geothermal energy supply, geothermal energy is a suitable solution for both well-insulated and less well-insulated homes.

At the moment, geothermal projects are taking place where the results are often disappointing, resulting in additional costs

due to additional work. There are also risks of leakage and sediment that has to be removed. We are convinced that there is still much to be gained from innovation and we are negotiating with possible partners to apply new techniques. We are going to put together a consortium that will look at the implementation in a refreshing way. Safety is of course paramount for STOGEF it is extremely important to promote the well-being of the living environment in the broadest sense, whereby the damage to the subsoil, environment, landscape and air is kept as limited as possible. For us, the safety aspect is therefore part of the innovation.

STOGEF acts in the public interest. It is a citizens' initiative that wants to give citizens and businesses in the area the opportunity to use a sustainable source of energy for the supply of collective heat, electricity and possibly the production of sustainable

gases. She shares the knowledge that the foundation gains with other initiatives and regions. It is STOGEF's explicit aim to organize control of the environment over the source and, where possible, to establish local ownership so that a fair and transparent price is guaranteed for citizens and companies.

Through its collaboration with the municipality of Súdwest-Fryslân, STOGEF is implementing the council decision in which self-determination over the energy supply is seen as a condition for a fair and rapid energy transition. The municipality of Súdwest-Fryslân contributes by financing the research and, functioning as a director for the transition of heat production, facilitating the relationship with other large-scale infrastructure projects.

As mentioned, the Bolsward project is the first step. STOGEF wants to use the knowledge and experience gained at Bolsward to generate energy in more places by means of geothermal energy. This form of energy supply must come into public hands because Friesland, just like Groningen in the past, is used as a modern colony and that must stop. Huge returns and subsidy flows flow from Friesland, while the landscape and living environment are often quite negatively affected.

Our IJsselmeer (Natura 2000 area) is now full of 89 huge turbines, but what will this bring to the population? There are several examples where Friesland facilitates projects, sometimes even forced by the national government, but the returns are lost. RWE has also recently indicated that

it wants to build a wind farm on the Frisian coast. We will have to take matters into our own hands.

We have noticed that there is an enormous amount of knowledge in Friesland. If we could mobilize and bundle that, the possibilities are endless. This is how STOGEF was created and many did not expect that we would get to where we are now.

Biography

As a member of the board of STOGEF, Ynze Salverda is responsible for the technical realization of the project. He has an employment history at a large service company in the oil and gas world.

Hoe waardevol toerisme en recreatie een nieuwe fundering worden voor een leefbare regio

Martin Cnossen

Fryslân kende al vroeg toerisme. Zowel op de waddeneilanden als rondom meren en bossen ontstonden rond 1900 de eerste voorzieningen, hotels, campings, havens en zelfs attracties zoals musea en speeltuinen. Maar het was kleinschalig en weinig intensief. Na de tweede wereldoorlog kwam daar verandering in en werd een jaarlijkse vakantie steeds normaler en zo ontwikkelde zich in Fryslân en op de Waddeneilanden toerisme best snel.

Anno 2022 is de wereldbevolking en de Nederlandse bevolking enorm toegenomen. Op dit moment is toerisme een belangrijke economische pijler en banenmotor. Met 2 miljoen bezoekers realiseren we een omzet van ruim 1,3 miljard per jaar, ruim 21.000 banen en ruim 6 miljoen overnachtingen. De bijdrage aan de Friese economie is groot: ruim 7%. En dan meten we nog steeds lang niet alles goed: het effect is dus waarschijnlijk nog hoger.

Onderzoek leert ons wel dat toerisme in Nederland tot 2030 nog een enorme ontwikkeling zal doormaken. Een groei van 50% inkomend toerisme (buitenlandse gasten) en 27% binnenlandse vakanties wordt becijferd. Die cijfers zijn enorm. De grote vragen voor Fryslân werden daarmee: welke bijdrage kan toerisme leveren aan

onze leefbaarheid en economie, welke gast past daar het beste bij, wat heeft die nodig en hoe bereiken we dat?

Ondertussen staan we ook voor een belangrijke transitie. Klimaatverandering maakt dat we anders moeten kijken naar onze footprint. Ook zien we dat leefbaarheid al jaren onder druk staat en dat werkgelegenheid in de landelijke gebieden afneemt. Hoe past groeiend toerisme in die opgave? In Fryslân vatten we dat samen onder de termen Bestemmingsmanagement en kwaliteitstoerisme. Juist door in te zetten op het aantrekken van bezoekers die bewust voor Fryslân kiezen en dat ook onderscheidend mee willen maken, zorgen we dat de sector een mooie bijdrage levert aan de kwaliteit van leven in Fryslân.

De beoogde doelgroep wil genieten van onderscheidend cultuur- en natuuraanbod. Ze wil een gezonde omgeving en een lage footprint. Ze wil onontdekte plekjes. Ze gaat meerdere keren per jaar op pad, ook buiten het hoogseizoen. Door daar op in te spelen kunnen we jaarrond toerisme stimuleren, jaarrond een stabiele werkgever zijn, jaarrond cultureel aanbod programmeren.

Doordat deze doelgroep gezond, verantwoord en lokaal voedsel wil is dit een enorme kans voor de transitie waar de landbouw voor staat. Als we deze doelgroep goed bedienen is bijvoorbeeld een verbinding tussen (biologische) landbouw en horeca economisch en milieutechnisch interessant. Zo kunnen we

samen met onze gasten duurzame ambities versnellen, economische effecten verhogen, werkgelegenheid vergroten en stabiliseren, culturele programmering (en daarmee de sector) versterken en haalbaarder maken, voorzieningen als winkels, fietspaden, wandelroutes, het ontsluiten van natuurgebieden in een stroomversnelling brengen. Kortom, kwaliteitstoerisme draagt bij aan de brede welvaart van Fryslân.

Personalia

Martin Cossen (1968 - Boskoop). Geboren in Zuid-Holland uit Fryske ouders en al in 1970 met hen teruggekeerd naar it heitelân. Opgegroeid in het Friese Merengebied, en leerde zo de toeristische sector al jong kennen. Sinds 2016 is hij directeur-bestuurder van Stichting Merk Fryslân; de toeristische organisatie voor Bestemming Ontwikkeling. Dat is de integrale aanpak gericht op een zo positief mogelijke impact van sociale, ecologische en economische waarde van de gastvrijheidssector op Fryslân en haar bewoners. Een belangrijk instrument daarbij is marketing.

How Valuable Tourism and Recreation Become a New Foundation for a Viable Region

Martin Cnossen

Fryslân knew tourism from an early age. Around 1900, the first facilities, hotels, campsites, harbours and even attractions such as museums and playgrounds were created on the Wadden Islands as well as around lakes and forests. But it was small-scale and not very intensive. After the Second World War, this changed and an annual holiday became more and more normal for most people, and tourism developed quite quickly in Fryslân and on the Wadden Islands.

In 2022 the world population and the Dutch population has increased enormously. At present, tourism is an important economic pillar and job driver. With 2 million visitors, we realize a turnover of more than 1.3 billion per year, more than 21,000 jobs and more than 6 million overnight stays. The contribution to the Frisian economy is large: over 7%. And then we are still not measuring everything correctly: the effect is therefore probably even higher.

Research has taught us that tourism in the Netherlands will continue to develop enormously until 2030. A growth of 50% inbound tourism (foreign guests) and 27% domestic holidays is calculated. Those numbers are huge. The big questions for Fryslân thus became: what contribution

can tourism make to our quality of life and economy, which guest is best suited to this, what does it need and how do we achieve that?

In the meantime, we are also facing an important transition. Climate change means that we have to look at our footprint differently. We also see that quality of life has been under pressure for years and that employment in rural areas is declining. How does growing tourism fit into that task? In Fryslân we summarize this under the terms Destination Management and Quality Tourism. By focusing on attracting visitors who consciously choose Fryslân and who also want to experience this distinctively, we ensure that the sector makes a significant contribution to the quality of life in Fryslân.

The intended target group wants to enjoy distinctive cultural and natural offerings. She wants a healthy environment and a low footprint. She wants undiscovered places. She goes out several times a year, also outside the high season. By responding to this, we can stimulate all year round tourism, be a stable employer all year round, and program cultural offerings all year round.

Because this target group wants healthy, responsible and local food, this is a huge opportunity for the transition that agriculture is facing. If we serve this target group well, for example, a connection between (organic) agriculture and catering is economically and environmentally interesting. In this way, together with our

guests, we can accelerate sustainable ambitions, increase economic effects, increase and stabilize employment, strengthen cultural programming (and thus the sector) and make it more feasible, facilities such as shops, bicycle paths, walking routes, and opening up natural areas to accelerate. In short, quality tourism contributes to the broad prosperity of Fryslân.

Biography

Martin Cossen (1968 - Boskoop). Born in South Holland from Frisian parents and returned with them to the fatherland in 1970. Raised in the Frisian Lake District, and thus got to know the tourism sector at a young age. Since 2016, he has been director of the Merk Fryslân Foundation; the tourism organization for Destination Development. This is the integrated approach aimed at the most positive possible impact of the social, ecological and economic value of the hospitality sector on Fryslân and its residents. An important instrument in this regard is marketing.

In het verleden kan niemand leven: geschiedenis, heden en vooruitzichten van de inter-Friese contacten

Otto S. Knottnerus

De geschiedenis van inter-Friese contacten gaat terug tot diep in de negentiende eeuw, toen de Nederlandse Friezen nog te maken hadden met onderdanen van meerdere buurlanden. In die tijd waren er, zoals bekend, Pruisische, Deense, Hannoveraanse, Oldenburgse en op Helgoland tot 1890 zelfs Britse Friezen. Dat het nationale sentiment van de Duitsers er dikwijls toe leidde dat men de Nederlandse Friezen een nieuw thuis in het Duitse rijk wilde bieden, werd door hun westerse burens grotendeels genegeerd. Andersom gold hetzelfde: de Duitse gesprekspartners maakten er geen punt van dat de Friezen hun buitenlandse contacten vooral gebruikten om hun eigen taalstrijd tegenover de Nederlandse autoriteiten kracht bij te zetten.

Het wederzijds begrip kreeg een belangrijke impuls door de gezamenlijke Friese congressen vanaf 1925 en de oprichting van de Ynterfryske Rie in 1930, waaraan zelfs de West-Friezen in Noord-Holland deelnamen. Verdere samenwerking werd echter grotendeels bemoeilijkt door de nationaalsocialistische machtsovername en de tegengestelde oorlogservaringen van Duitsers en Nederlanders. De Ynterfryske Rie werd pas in 1956 opnieuw opgericht, maar nu als alliantie van notabelenverenigingen, die vooral bedoeld was om de uitwisseling van democratische ideeën in de geest van

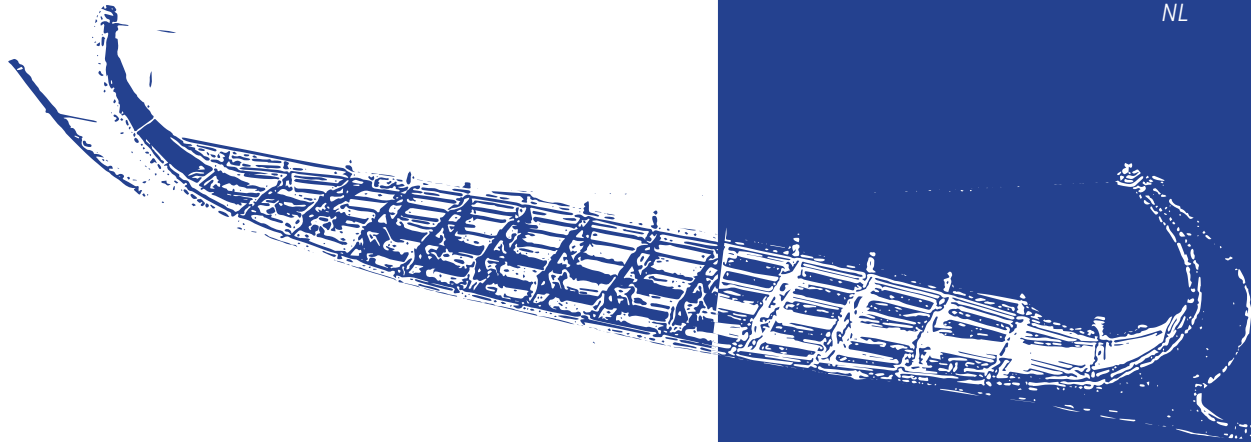
Europese samenwerking te bevorderen. De belangrijkste thema's waren niet langer identiteit, taal en etniciteit, maar economie, cultuur, plattelandsleven, toerisme, migratie, landschap en klimaatbeleid. Pas in 2018 stond de Friese cultuur weer bovenaan de agenda.

Maar wat verbindt nu de Friezen? In mijn presentatie wil ik vier onderwerpen onder de aandacht brengen.

1. Op het gebied van taal zijn er een aantal onaangename waarheden: alleen in Fryslân is het Fries de eerste of tweede

taal van grotere delen van de bevolking. In belangrijke delen van de provincie en in de steden worden Nederduitse of Nederlandse dialecten gesproken. De meeste Oost- en Noord-Friezen spreken Neder- of Hoogduits.

2. De gemeenschappelijke Friese geschiedenis is grotendeels mythisch. In de negentiende en twintigste eeuw werd deze grotendeels overschaduwd door nationale gevoelens. Opvallend is dat belangrijke delen van het middeleeuwse Friesland (bijv. Groningen) nu tot het "buitenland" worden gerekend.

3. De gemeenschappelijke cultuur van de Frieslanden is grotendeels bepaald door de hoogtijdagen van de Republiek der Verenigde Nederlanden in de zeventiende en achttiende eeuw en door opbloei van de landbouw in de negentiende eeuw.

4. De historische kustlandschappen – de polders en terpdorpen, het achterland, de eilanden en de Waddenzee – vormen de belangrijkste gemene deler van de Friese kustgebieden, maar op heel verschillende manieren.

De toekomst van inter-Friese samenwerking ligt daarom niet in het verleden, maar in de bereidheid om steeds nieuwe gespreksonderwerpen te vinden die het mogelijk maken om van elkaar te leren. In het reine komen met het verleden is zeker een van deze onderwerpen.

Personalia

Otto S. Knottnerus is historisch-socioloog en grensoverschrijdend historicus. Hij werkt aan een overzicht van geschiedenis en geschiedschrijving in het internationale waddengebied.

No One Can Live in the Past: History, Present and Prospects of inter-Frisian Contacts

Otto S. Knottnerus

The history of inter-Frisian contacts goes back far into the nineteenth century, when the Dutch Frisians still had to deal with nationals of several neighbouring states. At that time, as is known, there were Prussian, Danish, Hanoverian, Oldenburg and on Heligoland until 1890 even British Frisians. The fact that German national sentiment was often willing to grant the Dutch Frisians a home in the German Empire was largely ignored by their western neighbours. The same was true the other way around: the German partners did not really care that the Frisians mainly used their foreign contacts to substantiate their own claims concerning the Frisian language against the Dutch authorities.

Mutual understanding was given an important impulse by the joint Frisian congresses that started in 1925 and the establishment of the Ynterfryske Rie in 1930, in which also the West Frisians in North Holland took part. However, further cooperation was largely hampered by the National Socialist takeover and the contrasting war experiences of the Germans and Dutch. The Ynterfryske Rie was only refounded in 1956, by then as an association of clubs of diginitaries, which was mainly intended to promote the exchange of democratic ideas in the spirit of inter-European cooperation. The main themes were no longer identity, language and ethnicity, but economy, culture, rural

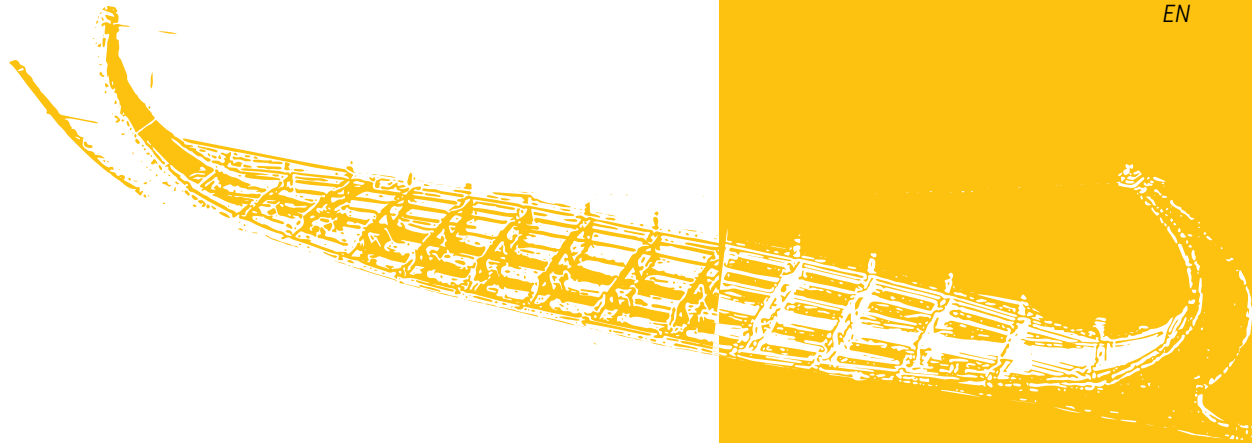
life, tourism, migration, landscape and climate policy. Only in 2018 did Frisian culture top the agenda again.

But which topics connect the Frisians? In my presentation I would like to draw attention to four of them.

1. There are some unpleasant truths about language: only in Fryslân is Frisian the first or second language of larger parts of the population. In important parts of the province and in the cities, Low German or Dutch dialects are spoken. Most East and North Frisians speak Low or High German.
2. The common Frisian history is largely mythical. In the nineteenth and twentieth

centuries, it was largely buried under national sentiments. It stands out, moreover, that important parts of medieval Friesland (e.g. Groningen) are now counted as 'foreign'.

3. The common culture of the Frisian lands is largely determined by the heydays of the Dutch Republic in the seventeenth and eighteenth centuries and by the agricultural boom of the nineteenth century.
4. The historic coastal landscapes – coastal marshes, heathlands, islands and the Wadden Sea – are the main common factor of the Frisian coastal areas, but in various ways.

The future of inter-Frisian cooperation therefore does not lie in the past, but in the desire to find ever new topics for discussion, enabling the participants to learn from each other. Coming to terms with the past is certainly one of these topics.

Biography

Otto S. Knottnerus is a historical sociologist and transnational historian. He is working on an overview of history and historiography in the international Wadden Sea Region.

Ware winst: brede welvaart in Fryslân

Taeke Tuinstra
en Jacqueline Hofstede

Winst is de zuurstof van een organisatie en geld is als institutie een middel om onder andere transacties en beloningen te faciliteren. Organisaties worden langs de meetlat van winstgevendheid gelegd. Echter, door de focus op financiële kosten en baten binnen een organisatie ontstaat een eenzijdige kijk op de waarde-creatie door bedrijven alsmede de prijs en de kosten die worden betaald voor deze waarde-creatie. Daarnaast betekent de kwantificering van winst- en verlies in geld dat deze geen einde kennen.

Als gevolg hiervan zijn economische groei (BBP, werkgelegenheid) op macroniveau en groei van winst op microniveau verheven tot belangrijke waarden binnen een discipline die vanuit wetenschappelijk oogpunt beoogt waardenvrij te zijn: de economie. Echter, economische groei als waarde conflicteert niet zelden met andere belangrijke maatschappelijke waarden die een cultuur kenmerken, waaronder duurzaamheid, solidariteit, gelijke kansen en behandeling en rechtvaardigheid.

Zelfs toen Kuznets bijna 90 jaar geleden het Bruto Binnenlands Product (BBP) als grondlegger van de hedendaagse maatstaf voor het collectieve zweet van miljoenen burgers ontwikkelde, deed hij dit met een belangrijke bijsluiting: "The welfare of

a nation can scarcely be inferred from a measure of national income. ... Goals for more growth should specify more growth of what and for what."

Met de huidige maatschappelijke beweging naar een bredere definitie van welvaart, zal ons denken en doen moeten veranderen. Zo heeft de provincie Fryslân in het nieuwe bestuursakkoord niet het geldelijk BBP, maar geluk op 1 gezet. Bedrijven in Fryslân zullen in toenemende mate aandacht moeten hebben voor meervoudige waarde-creatie. Echter tot nu toe hebben dit soort duurzaamheidsverslagen meerdere aandachtspunten van kritiek. Zo is duurzame verslaglegging niet gestandaardiseerd en ook de beste pogingen daartoe (e.g. Global Reporting Initiative) schieten daarin nog

schromelijk tekort. Het gevolg is de nadruk op 'story-telling', waarbij een positief beeld wordt geschetst met de mooiste voorbeelden van een bedrijf die op een zo'n gunstig mogelijke manier worden gepresenteerd. Niet de brede definitie van welvaart staat centraal, maar veelal nog steeds slechts het financiële gewin. Willen we echt veranderen, dan zal ons denken hierin 180 graden moeten veranderen. Niet winst, maar impact op brede welvaart zou het uitgangspunt moeten zijn.

De in 2010 in Oostenrijk ontstane organisatie 'Economy for the Common Good' (ECG) voorziet in een dergelijk integratief denken en doen. Met haar holistische Common Good Balans biedt het een methode voor ondernemingen,

overheden en maatschappelijke organisaties om systematisch te werken aan Brede Welvaart. De dimensies van de Common Good Balans worden gevormd door vijf stakeholdergroepen en vier kernwaarden. De vier kernwaarden zijn 'Menselijke Waardigheid', 'Solidariteit en Sociale Rechtvaardigheid', 'Ecologische Duurzaamheid' en 'Transparantie & Medezeggenschap'. Zij representeren een waardesysteem dat meer mensgerichte, inclusieve en communicatieve, ecologische organisatievormen mogelijk maakt. Organisaties die deze kernwaarden omarmen verbinden zich nadrukkelijk met alle relevante doelgroepen en trachten de bedrijfsvoering af te stemmen op hun behoeften, waardoor zij onder respectvoller omgaan met mens en natuur. Tijdens de

presentatie zal worden toegelicht hoe dit er in de praktijk eruit kan komen te zien.

Met deze bijdrage wordt voortgeborduurd op het initiatief dat in 2019 is gestart met de "Expeditie Ware Winst Noord". Met haar specifieke infrastructuur en eigenheid kan Fryslân koploper worden in het nastreven van brede welvaart. Met de (mogelijke) komst van de derde internationale wetenschappelijke ECG conferentie in 2024 in Leeuwarden, kan Fryslân een mooi podium krijgen om initiatieven terzake het nastreven van brede welvaart verder internationaal te etaleren en uit te bouwen samen met partnerregio's in binnen- en buitenland.

Personalia

Taeke Tuinstra is docent onderzoeker bij de vakgroep "Green Economics and Process Optimization" aan NHL Stenden.

Jacqueline Hofstede is Common Good Ondernemer en Expert Brede Welvaart.
www.ecogood.org

True Profit: Broad Prosperity in Fryslân

Taeke Tuinstra
and Jacqueline Hofstede

Profit is the oxygen of an organization and money as an institution is a means to facilitate transactions and rewards, among other things. Organizations are measured against the yardstick of profitability. However, the focus on financial costs and benefits within an organization creates a one-sided view of value creation by companies as well as the price and costs that are paid for this value creation. In addition, the quantification of gains and losses in money means that they have no end.

As a result, economic growth (GDP, employment) at the macro level and growth of profit at the micro level have been elevated to important values within a discipline that aims to be value-free from a scientific point of view: economics. However, economic growth as a value often conflicts with other important social values that characterize a culture, including sustainability, solidarity, equal opportunities and treatment and justice.

Even when Kuznets developed Gross Domestic Product (GDP) nearly 90 years ago as the founder of the contemporary measure of the collective sweat of millions of citizens, he did so with an important leaflet: "The welfare of a nation can scarcely

be inferred from a measure of national income. ... Goals for more growth should specify more growth of what and for what."

With the current social movement towards a broader definition of prosperity, our thinking and actions will have to change. For example, the province of Fryslân has not put the monetary GDP, but happiness as top priority in the new administrative agreement. Companies in Fryslân will have to pay increasing attention to multiple value creation. However, until now, these types of sustainability reports have had several points of criticism. For example, sustainable reporting is not standardized and even the best attempts to do so (e.g. Global Reporting Initiative) are still seriously lacking. The

result is an emphasis on story-telling, in which a positive image is painted with the best examples of a company presented in the most favorable way possible. It is not the broad definition of prosperity that is central, but often only financial gain. If we really want to change, our thinking will have to change 180 degrees. Not profit, but impact on broad prosperity should be the starting point.

The organization "Economy for the Common Good" (ECG) that was founded in Austria in 2010 provides for such integrative thinking and acting. With its holistic Common Good Balance, it offers a method for companies, governments and social organizations to work systematically on Broad Prosperity.

The dimensions of the Common Good Balance are formed by five stakeholder groups and four core values. The four core values are 'Human Dignity', 'Solidarity and Social Justice', 'Ecological Sustainability' and 'Transparency & Participation'. They represent a value system that enables more people-oriented, inclusive and communicative, ecological organizational forms. Organizations that embrace these core values explicitly connect with all relevant target groups and try to tailor their business operations to their needs, so that they deal with people and nature more respectfully. During the presentation it will be explained how this can look like in practice.

This contribution builds on the initiative that was started in 2019 with the "Expedition True Profit North". With its specific infrastructure and individuality, Fryslân can become a frontrunner in the pursuit of broad prosperity. With the (possible) arrival of the third international scientific ECG conference in 2024 in Leeuwarden, Fryslân can get a good platform to further showcase and expand initiatives related to the pursuit of broad prosperity internationally, together with partner regions at home and abroad.

Taeke Tuinstra is docent onderzoeker bij de vakgroep "Green Economics and Process Optimization" aan NHL Stenden.

Jacqueline Hofstede is Common Good Ondernemer en Expert Brede Welvaart.
www.ecogood.org

Biographies

Taeke Tuinstra is a lecturer and researcher at the department of "Green Economics and Process Optimization" at NHL Stenden (Leeuwarden).

Jacqueline Hofstede is a Common Good Entrepreneur and Expert on Broad Prosperity.
www.ecogood.org

Titus Brandsma aan de wieg van de Fryske Akademy

Pieter Duijff

Titus Brandsma kwam op 23 februari 1881 ter wereld in Oegeklooster, tussen Hartwerd en Bolsward. Als elfjarige vertrok hij al uit Friesland, maar hij heeft zich daarna lange tijd op allerlei gebieden voor het Fries en zijn vaderland ingezet. Hij was betrokken bij veel Friese organisaties, waaronder It Fryske Gea. Als rooms theoloog werd hij ook betrokken bij de bewegingsorganisatie it Roomsk Frysk Boun (1917-1997). Meteen bij de oprichting al werd hij secretaris van die vereniging.

In het oprichtingsjaar was het Roomsk Frysk Boun deelnemer van het onderwijscongres van de Bond van Fries-nationale Genoetschappen. Op dat congres werd een commissie samengesteld voor het instellen van een leerstoel Fries aan de Groninger universiteit. Brandsma kwam in die commissie, en dankzij zijn inspanningen bij de rijksoverheid lukte het om in 1920 het professoraat in te stellen. Door de onenigheid in de Friese Beweging rond de benoeming van de hoogleraar liep de leerstoel op niets uit. Brandsma was een van de kandidaten om het hoogleraarschap op zich te nemen, maar zijn superieur in de Kerk sprak daarover een veto uit. Pas in 1941 werd de leerstoel bekleed met de benoeming van Jelle Hindriks Brouwer (1900-1981), die later directeur van de Fryske Akademy werd.

In 1928 werd de Provinciale Onderwijsraad van Fryslân opgericht. Het doel van de Onderwijsraad was onder meer het bevorderen van het Friese volks- en taaleigen, het adviseren van de provinciale overheid en het komen met eigen initiatieven. Brandsma, die inmiddels in 1923 hoogleraar was geworden in Nijmegen, kwam met vier anderen in het Raadsbestuur, en hij bleef binnen tot zijn arrestatie op 19 januari 1942. Brandsma had goede ingangen bij het ministerie van onderwijs en het lukte om onderwijsminister, protestants theoloog Jan Rudolf Slotemaker de Bruïne (1869-1941), ervan te overtuigen dat er ruimte moest komen voor het Fries in het onderwijs. Een van Brandsma z'n argumenten om de minister van de noodzaak te overgetuigen, was dat anders mogelijk de Friese NSB zou

zorgen voor ruimte voor het Fries op de lagere school.

Mede dankzij zijn bekendheid in en met de Nederlandse universiteiten lukte het de Provinciale Onderwijsraad om tot bijzondere leerstoelen Fries te komen. De benoeming van Godard Gosses (1877-1955) aan de Universiteit van Amsterdam (1934) en de Universiteit van Utrecht (1935) is daarvan een voorbeeld.

In de Eerste Wereldoorlog waren er binnen de Friese Beweging al plannen om tot een instituut voor Friese wetenschappen te komen, maar door meningsverschillen kwam dat toen niet verder. In 1931 zetten Brandsma en protestants theoloog Geert Aeilco Wumkes (1869-1954) met de andere leden van de Provinciale Onderwijsraad het

oprichten van dit instituut opnieuw op de agenda. In 1938 lukte het vanuit die Raad om tot de oprichting van de Fryske Akademy over te gaan. Over de naam van het instituut werd eerst nog wel gesproken. Men vond dat het woord 'academie' in de instituutsnaam te ambitieus was, maar Titus Brandsma hield stand. Volgens hem mochten de Friezen best ambitieus zijn en de naam van de Fryske Akademy lag daarmee vast. Brandsma kwam in 1941 in het Academiebestuur en op de jaarvergadering van 1 september 1941 liet hij met de rede 'De aard van de Friese kloosters in de middeleeuwen' zien dat hij zich ook inhoudelijk bij de Akademy betrokken voelde.

Lang heeft Titus Brandsma zich niet voor de Fryske Akademy kunnen inzetten. De prominente Nederlandse theoloog kwam

voor de oorlog al in verzet tegen het nationaalsocialisme. Nadat hij door de bezetter in het begin van 1942 in Nederland was vastgezet, werd hij later op transport gezet naar een Duits concentratiekamp. Al meteen werd hem te kennen gegeven dat hij gedurende de oorlog niet meer vrij zou komen. Zo lang heeft Titus Brandsma de kwellingen in Dachau niet uit kunnen houden. Op 26 juli 1942 kwam hij in de ziekenboeg aan zijn einde.

Op 3 november 1985 is Titus Brandsma, zoon van Fryslân en medeoprichter van de Fryske Akademy, door de Paus zalig verklaard. Op 15 mei 2022 is hij heilig verklaard.

Licht bewerkte versie van het artikel dat hier te vinden is: <https://www.fryske-akademy.nl/nl/nieuws-en-agenda/nieuwsbericht/news/detail/titus-brandsma-heilige-verklaard/>

Titus Brandsma at the Cradle of the Fryske Akademy

Pieter Duijff

Titus Brandsma was born on February 23, 1881 in Oegeklooster, between Hartwerd and Bolsward. He left Friesland as an eleven-year-old, but after that he devoted himself for a long time to Frisian and his homeland in all kinds of areas. He was involved in many Frisian organizations, including It Fryske Gea. As a Roman Catholic theologian, he was also involved in the movement organization the *Roomsk Frysk Boun* (1917-1997). As soon as it was founded, he became secretary of that association.

In its founding year, the *Roomsk Frysk Boun* participated in the education conference of the Association of Frisian National Societies. At that conference, a committee was formed to establish a chair in Frisian at Groningen University. Brandsma joined that committee, and thanks to his efforts at the national government, he succeeded in establishing the professorship in 1920. Due to a disagreement in the Frisian Movement about the appointment of the professor, the chair came to nothing. Brandsma was one of the candidates to take up the professorship, but his superior in the Church vetoed it. It was not until 1941 that the chair was filled with the appointment of Jelle Hindriks Brouwer (1900-1981), who later became director of the Fryske Akademy.

In 1928 the Provincial Education Council of Fryslân was established. The aim of

the Education Council was, among other things, to promote the Frisian language and nationality, to advise the provincial government and to come up with its own initiatives. Brandsma, who had meanwhile become a professor in Nijmegen in 1923, joined the council with four others, and he remained inside until his arrest on January 19, 1942. Brandsma had good entrances to the ministry of education and managed to get the education minister, Protestant theologian Jan Rudolf Slotemaker de Bruïne (1869-1941), that there should be room for Frisian in education. One of Brandsma's arguments to convince the minister of the necessity was that otherwise the Frisian NSB might provide space for Frisian in primary school.

Thanks in part to Brandsma's reputation in and with Dutch universities, the Provincial

Education Council succeeded in establishing special chairs in Frisian. The appointment of Godard Gosses (1877-1955) to the University of Amsterdam (1934) and the University of Utrecht (1935) is an example of this.

During the First World War, there were already plans within the Frisian Movement to establish an institute for Frisian arts and sciences, but due to differences of opinion, that did not materialize. In 1931 Brandsma and Protestant theologian Geert Aeilco Wumkes (1869-1954) and the other members of the Provincial Education Council put the establishment of this institute back on the agenda. In 1938, the Council succeeded in establishing the Fryske Akademy. At first, the name of the institute was still discussed. The word 'academy' in the institute's name

was thought to be too ambitious, but Titus Brandsma persisted. According to him, the Frisians were allowed to be ambitious and the name of the Fryske Akademy was therefore fixed. Brandsma joined the Academy Board in 1941 and at the annual meeting of 1 September 1941 he showed with the speech 'The nature of the Frisian monasteries in the Middle Ages' that he also felt personally involved with the Akademy.

Titus Brandsma was unable to commit to the Fryske Akademy for long. Before the war, the prominent Dutch theologian already opposed National Socialism. After he was detained by the occupying forces in the Netherlands in early 1942, he was later deported to a German concentration

camp. He was immediately informed that he would not be released during the war. Titus Brandsma was unable to endure the torments in Dachau that long. On 26 July 1942 he came to his end in the infirmary.

On November 3, 1985, Titus Brandsma, son of Fryslân and co-founder of the Fryske Akademy, was beatified by the Pope. He was canonized on May 15, 2022.

Slightly edited version of the article which can be found here: <https://www.fryske-akademy.nl/nl/nieuws-en-agenda/nieuwsbericht/news/detail/titus-brandsma-heilige-verklaard/>

Sponsors

provinsje fryslân
provincie fryslân

GEMEENTE
**NOARD
EAST** FRYSLÂN

niscoö
partnêr út Noard

FB Oranjewoud

**Ried fan de
Fryske Beweging**
Stichting Fryske Beweging en de Fryske

Het Dokkumer Stadsfonds
Van Stedhouder Thes Stedhouder

 **Rabobank Drachten
Noordoost Friesland**

Feitsma Fûns
Fûns fwar it Frysk

DOUWE
■ STIFTING ■
KALMA

 Juckema-Sideriusfonds

IFR **INTERFRIESISCHER RAT**
YNTERFRYSKE RIE

